

Oponentský posudek na diplomovou práci

Jitky Šinfeltové

Genderová konstrukce role učitele v mateřské škole z pohledu pedagogických profesionálů a profesionálek

Předmět zkoumání v této práci je stále potřebný, výzkumů působení mužů jako učitelů v mateřských školách u nás bylo zatím poměrně málo. Správně byl rovněž zvolen konstruktivistický přístup, tj. sledování toho, jak relevantní zúčastnění sami konstruují roli učitelů v mateřských školách (zvláště se níže vyjádřím ke konceptu role). Adekvátní je pak zvolená metoda polostrukturovaného rozhovoru, z menší části doplněná nezúčastněným pozorováním.

Celkové zpracování je standardní v tom smyslu, že nechybí žádná z požadovaných komponent diplomové práce (stačí se podívat na strukturu metodologické části), logicky uspořádána je také teoretická část. Práce je sepsána svědomitě a chce se říct „čistě a úhledně“, k čemuž přispívá také dobrá jazyková kultura ve vyjadřování a téměř bez chyb a překlepů. Práce je dle mého názoru bez problémů obhajitelná.

Po přečtení celé práce jsem se však nemohla zbavit pocitu, že jí něco chybí, že vlastně není inovativní ani příliš zajímavá, ač by být mohla a měla - vyvolala tak u mne řadu otázek. Část problému vidím v provedení výzkumu a v následné analýze a interpretacích, k těm se vyjádřím později.

Za zajímavější a závažnější považuji teoretická východiska, zejména centrální postavení pojmu „role“ ve výzkumné otázce. Definici pojmu role přejímá autorka od Šmelové, která ji „chápe jako *poslání, úlohu nebo jako předpokládané způsoby chování a jednání*“ (Šmelová, 2006: 120). Zarážející je sama skutečnost, že Šmelová tento pojem nějak „chápe“, když se jedná o jeden z kodifikovaných sociologických pojmů, který není třeba dále „interpretovat“. Podstatnou součástí této definice je svázání pojmu role s pojmem pozice, role je pak chování a jednání očekávané u dané pozice. A jsme u jádra pudla. Danou pozicí v našem případě je totiž pozice učitele a učitelky v mateřské škole, tedy konkrétní profese. Takto svázaná role učitele muže v mateřské škole se však nemůže a nesmí lišit od role jeho kolegyně. A pokud chceme zkoumat možné rozdíly v názoru na výkon této profese z genderového hlediska, je otázkou, zda je na místě pracovat s konceptem role.

Genderové otázky totiž začínají již u pojmu pozice a práce tuto linii sleduje v řadě momentů jak v teoretické části - feminizace učitelských profesí, argumenty pro přítomnost mužů v mateřských školách, kulturní překážky, a tedy otázku

samotného vstupu do dané pozice, - tak v empirické části, kdy autorka sleduje různé kulturní stereotypy, ale také osobní zkušenosti učitelů mužů se vstupem do neobvyklé pozice. Většina sledovaných linií se tedy víceméně netýká role vyučujících v mateřské škole jako takové (i když bohužel musím konstatovat, že se v práci místy pojmy role a pozice zaměňují). Nerada bych, aby tato teoretická úvaha vyznívala jako pouhé hraní se slovy, jako hnidopišství. Mám skutečně za to, že zvolení pojmu role jako klíčového pro výzkumnou otázku vedlo k jejímu rozostření, zamlžení až k matení pojmů, a ptám se Jitky Šinfeltové (u obhajoby), co přesně chtěla zkoumat, o co jí šlo.

Ano, mohli bychom pracovat s pojmem role, pak by ale otázka zněla jinak: bylo by v případě, že by se masověji rozšířilo působení mužů jako učitelů v mateřských školách, zapotřebí redefinovat očekávání spojená s touto pozicí (tedy roli) například v tom smyslu, že má mateřská škola předávat mimo jiné nějaké „vzorové“ modely mateřství a otcovství stejně jako nějaké ideální typy maskulinit a femininity? Má ono „konstruování“ normativní povahu nebo se jedná spíše o ex post fixaci momentálních kulturních stereotypů? To jsou nápady, k nimž mě vedly výroky uvedené v této diplomové práci. Ale zároveň se zde objevují i názory zdůrazňující naopak zcela individuální přístup, a otázku role vůbec neatakují. Po přečtení této práce tedy diplomandce kladu otázku, zda by nebylo možné a badatelsky přínosnější formulovat výzkumnou otázku úžeji, například „diskurs maskulinity spojený se vstupem učitele do MŠ“, nebo „zkušenosti se vzácným zastoupením mužů ve feminizované a nadto zčásti pečovatelské pozici z pohledu jich samých a jejich okolí“ (zde bych ráda podotkla, že se v práci autorka nemohla vyhnout ani reakcím rodičů, a nešlo tedy jen o konstrukty ze strany profesionálů).

Co se týče sběru dat a jejich analýzy, mám velký problém s informací, že některé rozhovory probíhaly přímo ve třídách za plného provozu, kdy dotazovaná osoba při rozhovoru pracovala a k rozhovoru odbíhala. Dle mého názoru nemůže tazatelka na takové podmínky přistoupit, polostrukturovaný rozhovor se tak mění v jakousi anketu složenou ze stručných odpovědí, nelze zde dosáhnout vlastního smyslu této metody, kdy mají dotazovaní dost času a klidu na hlubší a jemnější reflexe. Prosím, aby u obhajoby tuto metodologickou otázku blíže vysvětlila. Analýza není špatná, co se týče nalezení širokého spektra názorů a postojů, interpretace jsou však slabé, autorka většinou jen opíše, co už zazní ve výroku, celá analýza je značně popisná. Osobně mám podezření, že k nedostatečné hloubce mohla vést i technika vedení rozhovoru, kdy je třeba dotazovanou osobu často zastavit a požádat o rozvedení odpovědi, o uvedení příkladů atd.

Vrátím-li se k výzkumné otázce, jak ji sledovala sama autorka, tj. postavené na pojmu role, velmi zde pomohlo rozčlenění odpovědí do tří rovin. U druhé roviny

spojené s kurikulem dochází nepřekvapivě (nicméně správně) k tomu, že se role genderově nemůže lišit (závěr, k němuž ovšem nebylo třeba tohoto výzkumu). První rovina odpovědi konstatuje „konstrukci“ vzácnosti mužů na pozici učitelů mateřských škol (skutečně konstrukce? Stačí statistická data, výzkumu k tomu rovněž nebylo třeba.) Třetí rovina odpovědi ovšem rovněž souvisí s realitou vzácného výskytu, neboť vypovídá jednak o dynamice pracovního kolektivu, ale také pravda o hledání specifické „role“ mužů učitelů. Ale tady by nastoupila skutečně zajímavá otázka: proč vlastně? Znamená to, že jinak by přítomnost mužů na této pozici byla zbytečná nebo trpěla slabou legitimitou? Je nutné ji extra legitimizovat podobně, jako se legitimizuje přítomnost žen v politice, totiž „vnesením“ domnělých genderových atributů, zde chlapecké bujnosti nebo pro změnu otcovského modelu, a onde „zjemnění“ prostředí? Možná, že by bylo zajímavé provést někdy komparaci těchto různých prostředí potrefených „vzácností“.

Jak vidět, předložená diplomová práce mě vyburcovala k obecnějším úvahám a zajímalo by mě (k obhajobě), zda diplomandka porozuměla něčemu z problematiky kladení otázek, které jsem ve svém posudku nastínila.

Jak uvádím na začátku, tato diplomová práce splňuje veškeré řemeslné nároky kladené na diplomovou práci, i když by si dle mého autorka sama mohla klást další otázky, které její výzkum vyvolával a které by ji dovedly k zajímavějším nálezům. Z těchto důvodů doporučuji práci k obhajobě a navrhuji hodnocení velmi dobře.

PhDr. Hana Havelková, PhD.

V Roztokách 1. 2. 2017